

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЯК ВАЖЛИВА ЛАНКА ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. У статті висвітлюється важливість формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів фізичної культури, які змогли б створити ціннісне відношення учителя до особистості та здоров'я учнів та є одним із найважливіших елементів успішної професійної діяльності педагога. Встановлено, що саме загальнопедагогічна підготовка в її системному розумінні відіграє визначну роль у професійному становленні майбутнього вчителя, а також формування особистісних та професійних ціннісних орієнтацій.

Ключові слова: цінності, професійно-ціннісні орієнтації, майбутній учитель фізичного виховання, загальнопедагогічна підготовка.

Постановка проблеми. Ефективна модернізація сучасного українського суспільства, приведення його у відповідність до вимог функціонування розвинених країн неможлива за відсутності теоретичного осмислення, концептуалізації і втілення на практиці адекватних уявлень про цінність освіти як суспільного явища і дієвої ієрархії аксіологічних пріоритетів освітньої сфери. Ефективність зусиль у цьому напрямку зокрема залежить від світоглядно-функціональної виразності освітнього сегменту соціуму, зокрема: консенсусного рівня усвідомлення цінності засобів освіти для досягнення мети суспільного поступу; та аксіологічно-телеологічних взірців, на які освітня галузь має орієнтуватися, щоб виконати своє покликання належним чином [10].

Актуальність аксіологічного підходу до педагогічної системи обумовлена переоцінкою цінностей в педагогічній системі, де провідна позиція належить особистості та здоров'ю учнів. Саме здоров'я школяра розглядається як загальнолюдська цінність, що вимагає індивідуального підходу у навчальному процесі. Особливого значення набуває особистість вчителя фізичного виховання, метою професійної діяльності є формування не лише фізичного, але й психічного і духовного здоров'я учнів [4, с. 41].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти формування особистості педагога та питання вдосконалення підготовки фахівців у вищих педагогічних закладах висвітлено у дослідженнях А.Акусок, І.Зазюн, М.Каневської, А.Лозенка, Д.Мазохи, М.Михайлишин, С.Овчарова, О.Осадчого, А.Рябухи та інших; дослідження підготовки учителів в зарубіжних країнах В.Базуріна, С.Ковальова, Р.Роман, Л.Сущенко; історичні аспекти педагогічної підготовки майбутніх педагогів – Н.Дем'яненко, Т.Кравчук, Л.Петухова; проблеми загальнопедагогічної підготовки учителів фізичної культури в публікаціях Н.Степанченка, Т.Матвійчук, О.Шабаліної; проблемам формування професійних цінностей та ціннісних орієнтацій присвячені

наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів: О.Грушка, В.Денисенка, І.Доброскока, І.Емельянової, О.Копилової, Е.Коростельової, Н.Шемигона та інших дослідників; аксіологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання – Л.Демінської.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз поглядів науковців на питання професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів фізичної культури.

Вклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз наукової літератури свідчить про те, що цінності й ціннісні орієнтації, впливаючи на ситуативні мотиви особистості, її свідомість та підсвідомість, є базисом для формування життєвої позиції. Ціннісні орієнтації здатні визначати спрямованість діяльності, інтелекту, що зумовлює важливість формування стійких ціннісних орієнтацій для професійного становлення майбутніх педагогів [2, с. 10].

Однак для учителя як, професіонала, ціннісні орієнтації, належні йому, повинні характеризуватися професійною направленістю. І в плані професійного становлення і росту майбутнього спеціаліста назріває необхідність формування у нього професійно-ціннісних орієнтацій.

Професійно-ціннісні орієнтації педагога визначено як систему стійких відношень особистості до педагогічної праці, що формуються на основі усвідомлених педагогічних цінностей і втілюються в професійній діяльності, визначаючи її змістове наповнення і шляхи досягнення професійних цілей.

Словник з педагогіки так трактує поняття аксіології: «Аксіологія – філософське вчення про матеріальні, культурні, духовні, етичні та психологічні цінності особистості, колективу, суспільства їх співвідношення зі світом реальності, зміни ціннісно-нормативної системи в процесі історичного розвитку» [5, с. 12-13].

Аксіологія, розвиваючись в різних галузях знань, знайшла своє застосування і в педагогіці. Система цінностей, яка належить до загальнонаукових понять, має вагоме методологічне значення в педагогіці. Аксіологізація освіти, як явище, з'явилося з виникненням педагогічної аксіології, ставши методом та самостійним розділом філософії цінностей [4, с. 43].

Цікавим видається тлумачення поняття «аксіологія» з позиції педагогічної науки «... аксіологія у сучасній педагогіці виступає як її методологічна основа, що визначає систему педагогічних поглядів, в основі яких лежить розуміння і затвердження цінності людського життя, виховання і навчання, педагогічної діяльності і освіти» [9, с. 12-13].

Педагогічна спрямованість аксіології передбачає розвиток різного роду цінностей. Для педагогічної науки, в процесі формування системи цінностей майбутніх вчителів, важливу роль має таке поняття як «*ціннісна орієнтація*» людини [4, с. 43].

Цінності існують об'єктивно і самі по собі, в не особистій структурі являються лиш основою для формування особистості. І лиш переходячи в суб'єктивний план вони стають ведучим стержнем у навчанні, визначаючи цілісність, активну позицію, готовність до діяльності у зв'язку з духовними та культурними цінностями. Саме ціннісні орієнтації дають основу для формування особистості, детермінують її поведінку і визначають вибір і особливості засвоєння професії [8].

Установлено, що сформовані професійно-ціннісні орієнтації педагога є

одним з найважливіших елементів успішної професійної діяльності, оскільки: стимулюють його професійно-особистісний розвиток, активізуючи внутрішні механізми особистості (потреби, інтереси, мотиви, установки, відношення); відіграють стратегічну роль у поведінці та діяльності, визначають напрями професійної діяльності; коригують діяльність студента за допомогою оцінок, орієнтацій та установок, забезпечуючи взаємозв'язок особистісного й предметного в діяльності на основі особистісної орієнтації [2, с. 12].

Фізкультурна освіта розглядається як виховний процес, спрямований на формування в індивіда фізичної підготовленості, вмінь і навичок, інтересів, переконань, позитивних основ особистості, передачу знань. Тобто під фізкультурною освітою розуміється «процес активної дії не тільки на фізичні здібності людини, але, перш за все, на її відчуття і свідомість, психіку й інтелект, що забезпечує формування стійких соціально-психологічних проявів: позитивної мотивації, ціннісних орієнтацій, інтересів і потреб у сфері фізичної активності та здоровому способі життя» [3, с. 23].

Спеціальністю в сфері фізичної культури В.Маслов, Н.Зволинська вважають сукупність знань про фізичну культуру й людину, яка займається фізкультурно-спортивною діяльністю; досвід емоційно-ціннісних ставлень; моральних норм; умінь передавати цінності фізичної культури – сукупність, достатню для продуктивного суспільного носія спортивного досвіду фахівця з іншою людиною (що навчається) з метою гармонізації його природних фізичних даних [6].

До завдань фізичного виховання Л.Суценко відносить: забезпечення раціонального формування індивідуального фонду рухових умінь і навичок, зміцнення, збереження і відновлення здоров'я людини, формування її мотиваційних установок на фізичне й духовне самовдосконалення; формування усвідомленої потреби в освоєнні цінностей здоров'я, фізичної культури та спорту; культивування здорового способу життя; забезпечення фізичного вдосконалення як умови досягнення високого рівня професіоналізму в соціально значущих видах діяльності [12, с. 17].

Дедалі частіше сучасні науковці звертаються до вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання, небезпідставно акцентуючи увагу на використанні аксіологічного підходу, як одного із пріоритетних напрямків підготовки. Так, Л.Демінська стверджує, що професійно-педагогічна підготовка вчителів повинна здійснювати формування гуманістичного світогляду та ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів фізичного виховання, чия професійна діяльність направлена на гармонічний розвиток основних складових здоров'я учня. Також, науковець відзначає, що формування готовності майбутніх учителів фізичного виховання до професійної діяльності, на засадах аксіології, залежить від умов формування їх аксіологічної компетентності, яка спрямована на усвідомлення й збереження здоров'я учня та його особистості як найвищої цінності педагогічного процесу. Щоб досягнути необхідних результатів дана компетентність потребує: формування мотивації вчителя фізичного виховання до діяльності на засадах аксіології, знання та розуміння вчителем фізичного виховання основних положень аксіології, усвідомлення та додержання педагогічних цінностей, а також сформованості професійно-особистісних цінностей вчителя фізичного виховання.

Основу аксіологічної компетентності складають системи загальнолюдських, національних, професійних та особистісних цінностей [4].

Тобто, процес підготовки учителя фізичного виховання повинен сприяти формуванню у майбутнього педагога інтересу до людини, її здоров'я, що дасть позитивний відблеск у рішенні його професійних завдань. Саме на думку Копилової вирішенням цих питань відповідає цикл педагогічних дисциплін, зокрема курс «Загальна педагогіка», в процесі вивчення якого формуються основні типи професійних цінностей, які в майбутньому стануть основою професіоналізму майбутніх учителів.

Ряд вчених зазначають, що одним із найважливіших компонентів системи навчання і виховання учителя у вищому педагогічному закладі освіти є загальнопедагогічна підготовка (О.Абдуліна, А.Акусок, О.Копилова, А.Лозенко).

Загальнопедагогічна підготовка, як складова професійної, виконує визначну координуючу функцію у загальній системі підготовки вчителя, визначає його особистісну позицію та спрямованість на педагогічну професію, містить потужний когнітивний потенціал, забезпечує посилення креативних компонентів педагогічної освіти [2, с. 2].

На думку Н.Дем'яненко загальнопедагогічна підготовка вчителя – це об'єктивне соціально-педагогічне явище, спеціально організований процес навчання (викладання і учіння), засвоєння майбутніми педагогами професійних знань, вироблення відповідних умінь та навичок; формування позитивних соціальних і пізнавальних потреб самовиховання й самореалізації. Тобто, загальнопедагогічна підготовка являє собою процес послідовного опанування студентами змісту дисциплін педагогічного циклу в єдності їх теорії і практики, а також – сукупний підсумок, що визначає сформовані загальнопедагогічні вміння та навички майбутнього вчителя й забезпечує оволодіння основами педагогічної діяльності [3, с. 17].

Зміст загальнопедагогічної підготовки є складним інтегрованим утворенням, структуроване як система засвоєння педагогічних знань, розвиток відповідних умінь і навичок, оволодіння досвідом дослідницької діяльності в професійній сфері, а також формування особистісних ціннісних орієнтацій та спрямованості на майбутню педагогічну діяльність [2, с. 6].

Всі компоненти загальнопедагогічної підготовки складають інтегровану цілісність, яка має загальну мету (формування всебічно розвиненої особистості учителя), загальними принципами, єдиною внутрішньою організацією, характеризується взаємозв'язком і взаємозалежністю різних структурних елементів і активно взаємодіє із зовнішнім середовищем [8].

Висновок. Як бачимо, науковці у своїх дослідницьких роботах надають пріоритетну роль вивченню підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності на засадах аксіології, оскільки даний аспект забезпечує формування аксіологічної компетентності в основі яких лежить професійні цінності. Саме професійні цінності та ціннісні орієнтації забезпечують високу продуктивність в роботі майбутнього спеціаліста фізичного виховання, його стійке та високопоставлене професійно-педагогічне відношення до своєї справи. Сформовані професійно-ціннісні орієнтації стимулюють професійно-особистісний розвиток та відіграють стратегічну роль в поведінці та діяльності педагога.

Найбільша відповідальність за фізичне, духовне та психологічне здоров'я

учнів, формування усвідомленої потреби в освоєнні цінностей здоров'я, фізичної культури та спорту, культивування здорового способу життя покладається на фахівця з фізичного виховання, професійна підготовка якого повинна бути направлена не тільки на фізичні здібності але, перш за все, на її відчуття і свідомість, психіку й інтелект що, сприятиме формуванню особистості учителя його інтересу до майбутньої професійної діяльності, як складової професійних цінностей. Ефективним інструментом досягнення даної мети є загальнопедагогічна підготовка, як складне інтегроване утворення, яке має загальну мету, формування всебічно розвинену особистість та спрямованості її на майбутню педагогічну діяльність.

Література.

1. *Абдуліна О.А.* Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего образования. - М.: Просвещение. – 1990. – 140с.
2. *Акусок А.М.* Теоретичні засади формування змісту загально педагогічної підготовки майбутнього вчителя: Автореф. дис. канд. пед.наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки»/ А.М. Акусок – К. – 2009. – 24 с.
3. *Дем'яненко Н.М.* Загальнопедагогічна підготовка вчителя в історії вищої школи України (XIX – перша чверть XX ст.): Автореф.дис.пед.наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н.М. Дем'яненко – Київ. – 1999. – 47 с.
4. *Демінська Л.О.* Аналіз основних положень аксіологічної науки у філософському та педагогічному аспекті / Л.О. Демінська // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання //науковий журнал. - Харків: ХОВНОКУ-ХДАДМ. – 2011. – N11. – С.41 –44.
5. *Коджаспирова Г.М.* Словарь по педагогике /Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров – М.: ИКЦ «МарТ» – Ростов н/Д: Издательский дом «МарТ». – 2005. – С.12-
6. *Коростелева Е.А.* Формирование профессионально-ценностных ориентаций у будущего учителя технологии : Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08: Липецк. – 2002. – 226с.
7. *Копилова О.М.* Особливості формування професійних цінностей студентів педагогічного університету в процесі вивчення курсу «Загальна педагогіка» / О.М. Копилова // Вісник ЛНУ імені Т.Шевченка. – 2011. – №10. – С.74–78.
8. *Лозенко А.П.* Теоретичні засади дидактичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи / А.П. Лозенко // Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць Слов'янського державного педагогічного інституту. – Слов'янськ. – 2009. – Випуск 47. – С.4–9.
9. *Мільто Л.О.* Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя в процесі професійної педагогічної підготовки: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти АПН України / Л.О. Мільто.– К. – 2001. – 20 с.
10. *Михайлишин Г.Й.* Цінності освіти як засіб досягнення мети суспільного поступу. / Г.Й. Михайлишин // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць. – вип. 47. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – С.195–202.
11. *Путров С.Ю., Соловйова Л.Г.* Фізична культура в освітньому просторі вищого

технічного навчального закладу: навч. посібник. – Запоріжжя: ЗНТУ. – 2005. – 116с.

12. *Сущенко Л.П.* Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту: Автореф. дис. доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л.П. Сущенко – К. – 2003. – 51 с.

13. *Шемигон Н.Ю.* Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки: Автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н.Ю. Шемигон – Харків. – 2008. – 34 с.